



Universiteit
Leiden
The Netherlands

Essay: Wat vinden de Afrikanen zelf?

Dietz, A.J.; Zaal, A.F.M.

Citation

Dietz, A. J., & Zaal, A. F. M. (2009). Essay: Wat vinden de Afrikanen zelf? *Is*, 2009(5), 30-31.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/15405>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/15405>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).



WAT VINDEN DE AFRIKANEN ZELF?

TEKST TON DIETZ EN FRED ZAAL BEELD MARTYN F. OVERWEEL

- * Onderzoekers Ton Dietz en Fred Zaal vroegen Ghanesezen zelf wat ze van ontwikkelingsprogramma's in hun regio vonden.
- * Hun conclusie is een genuanceerde: de tevredenheid overheerst, maar de waardering varieert per bevolkingsgroep.

Er gaat geen week voorbij of er verschijnt wel weer een kritisch stuk over ontwikkelingssamenwerking. De aanvallen worden zelden geschraagd door systematisch verzamelde gegevens. Die zijn er natuurlijk wel, want geen sector is zo veelvuldig geëvalueerd als de ontwikkelingssamenwerking. Veel betrokken

wetenschappers weten zich geen raad met de platte logica van voor- en tegenstanders. Veel evaluatieonderzoek is gericht op een enkele sector en gekoppeld aan programma's of organisaties. Wij hebben gemeend die logica te moeten omkeren en de bevolking zelf aan het woord te laten. Hun wereld is veranderd, en veel van die veranderingen zijn gebracht door 'ontwikkelaars' zoals ontwikkelingsorganisaties, de eigen regering en de private sector, al dan niet met steun van buiten. Hoe waardeert de lokale bevolking die ontwikkelingsactiviteiten eigenlijk? Hoe verhoudt zich dat oordeel tot het overwegend ongenueanceerde en negatieve oordeel dat momenteel uit de media lijkt te klinken?

Tegengestelde waarderingen

Wij zaten in september 2008 drie intensieve dagen bij elkaar met zestig vertegenwoordigers van de Sandema-gemeenschap in Noord-Ghana. Wij, dat waren wetenschappers van de Universiteit van Ontwikkelingsstudies uit Tamale in de *Northern Region* van Ghana, en van de Universiteit van Amsterdam. De Sandema-gemeenschap was vertegenwoordigd door tien 'officials' en door vijftig dorpelingen. In Sandema wonen nu zo'n veertigduizend mensen. Er was een goede spreiding van oud en jong, man en vrouw, geletterd en ongeletterd in de workshop. Alereerst vroegen we wat er naar hun idee ten goede en ten kwade is veranderd vergeleken

met de tijd toen hun eigen vader/moeder zo oud was als zij nu zijn: een tijdsspanne van zo'n 25 jaar.

De gesprekken leverden een rijk en gedetailleerd beeld op van door mensen gesignaleerde veranderingen; maar de waardering ervoor (positief of negatief) was lang niet altijd gelijklopend: mannen hadden soms diametraal tegengestelde waarderingen vergeleken met vrouwen, jongeren keken heel anders tegen de zaken aan dan ouderen, en het ene dorp is het andere niet. Opvattingen over wat een verbetering of een verslechtering is, zijn ook sterk afhankelijk van de positie die mensen in een samenleving innemen en daarbij is er voortdurend sprake van onderhandeling over waarderingen en dus over de onderliggende waarden. Ontwikkelingswaarderingen zijn sterk cultureel geworteld. De o zo simpele uitroepen dat x procent van de ontwikkelingsprogramma's zou zijn mislukt, zijn onzinnig: 'lukken' of 'mislukken' zijn waarderingen die afhankelijk zijn van wie er baat bij denkt te hebben gehad en hoe. En ook de heel goed gewaardeerde ontwikkelingen hebben altijd wel wat keerzijdes, en voor sommige groepen meer dan voor andere. Dat is in Nederland niet anders. Waarom dan dat platte simplisme als het gaat over 'ontwikkeling'?

Voetbalcompetitie

Veel van die ontwikkelingen zijn mede geïnitieerd door 'ontwikkelaars', ontwikkelingsorganisaties, private partijen en overheidsdiensten, meer of minder aansluitend bij eigen initiatieven van de bevolking of van ondernemende individuen. Tijdens de tweede dag van onze *participatory development assessment workshop* maakten de deelnemers lange lijsten met de ontwikkelingsinitiatieven van de laatste 25 jaar. De teller stopte bij 341, de meeste van de overheid, een kwart van kerkelijke ontwikkelingsorganisaties en de rest van niet-kerkelijke organisaties en van particulieren. Soms werkte de overheid samen met een kerk of een andere maatschappelijke organisatie. Een taakverdeling was niet echt duidelijk. De verschillende soorten ontwikkelaars zijn actief geweest op vele verschillende terreinen. Gewasontwikkeling en onderwijs werden het meest genoemd, gevolgd door gezondheidszorg, watervoorziening en economische dienstverlening. In dit gebied zijn kerkelijke organisaties de laatste decennia erg actief geweest bij het ontwikkelen van de landbouw (vaak gesteund door ICCO) en zijn niet-kerkelijke organisaties vooral bezig geweest met

milieuprojecten. Lokale initiatieven waren er volop in de sociale sfeer, van de vorming van nieuwe vrouwengroepen tot de start van een voetbalcompetitie.

Verskillende oordelen

We vroegen de deelnemers om al die projecten een cijfer te geven. In 53 gevallen vond men het te vroeg om te oordelen. In 194 gevallen was er overeenstemming over het oordeel dat het initiatief voor velen nuttig was geweest; een *'positive impact'*. In 11 gevallen had men er geen goed woord voor over. In 22 gevallen leek het eerst heel wat, maar was er nu eigenlijk niets meer van te zien; in 19 gevallen vond men dat vooral een kleine minderheid ervan had geprofiteerd en in 42 gevallen verschilde het oordeel tussen vrouwen en mannen uit hetzelfde dorpsgebied heel

Men baseert een negatief oordeel vaak op de kloof die er gaapt tussen grote beloftes en karige praktijken

sterk. We stellen vast dat de initiatieven van de kerkelijke organisaties met de grootste tevredenheid worden beoordeeld en die van de lokale en private partijen met de minste tevredenheid. De initiatieven die men verwepelijk of de moeite niet waard heeft gevonden zijn beperkt en komen alleen voor bij overheden en bij lokale en private initiatiefnemers. De grootste twijfels over duurzaamheid van de projecten komen voor bij de lokale en private partijen maar toch ook wel bij de niet-kerkelijke organisaties. Initiatieven die men maar voor een kleine groep interessant vond zijn vooral te vinden bij de lokale en private initiatiefnemers en de grootste onenigheid ontstaat bij de beoordeling van de initiatieven van niet-kerkelijke organisaties.

De beste en de slechtste initiatieven

Op de laatste dag van de workshop gingen de deelnemers in op wat zij als de beste en de slechtste initiatieven zagen en waarom. Bij de top initiatieven zaten volgens de *'officials'* vooral wegen en gezondheidsinitiatieven, volgens de mannen uit de dorpen vooral wegen en water en volgens de vrouwen uit de dorpen vooral onderwijs en waterinitiatieven. We kregen een gedetailleerd overzicht van de beweegredenen waarom men tot deze oordelen kwam. Wat daarbij opviel was dat het negatieve oordeel vaak niet eens zo zeer was gebaseerd

op het resultaat zelf, maar vaak op de niet-transparante manier waarop initiatiefnemers met de bevolking omgingen en op de kloof die er vaak gaapte tussen de grote beloftes en de karige praktijken. Er is ook vaak een groot verschil in de manier waarop de kerkelijke organisaties en traditionele leiders nieuwe ideeën en benaderingen introduceerden (langzaam, voorzichtig, respectvol, steeds corrigerend) en de manier waarop nieuwkomers hun aanpak brengen (erg aanwezig, veel meer beloven dan ze kunnen waarmaken, niet goed lettend op wat al eerder is uitgetoet). En dat geldt vaak helemaal voor 'projecten' waar lokale (*would be*) politici zich aan verbinden.

Wat is het effect op rijken en armen?

Na het onderscheiden van vijf welvaartsgroepen vroegen we welke relatief het meeste geprofiteerd hebben. We werkten met tien stenen die bij elk van de vijf beste initiatieven steeds moesten worden verdeeld. Bij de in totaal 55 'beste initiatieven' leverde dat een mooie 'normaalverdeling' op: de middengroepen profiteerden het meest en de meest arme en meest rijke groepen het minst. Wat vooral interessant is, is het verschil tussen de soorten ontwikkelaars. Bij de overheidsprojecten pikt de grafiek wat meer in het voordeel van de wat rijkere. Bij de maatschappelijke organisaties (kerkelijk en niet-kerkelijk) en de lokale en private initiatieven pikt de grafiek wat meer in het voordeel van de wat armeren. Maar het zijn nooit of/of verhalen en altijd 'wat meer/wat minder' inschattingen, en steeds is er nuanceverschil tussen het oordeel van mannen en vrouwen, en tussen jongeren en ouderen. Je zou hopen dat die nuancering waartoe de bevolking van Noord-Ghana heel goed in staat blijkt te zijn ook een keer doordringt bij de Wildersens, de Boekestijns en de mediahypers. Maar met de nuance is op dit moment geen politiek en populistisch gewin te behalen. ■

Wie zijn Ton Dietz en Fred Zaal?



Ton Dietz is hoogleraar sociale geografie en een van de oprichters van de Worldconnectors. Fred Zaal is onderzoeker en coördinator van het onderzoeksprogramma *Participatory Development Assessment*. Beide werken ze bij de Universiteit van Amsterdam (AMIDST). ICCO, Woord en Daad en Prisma hebben hen gevraagd dit onderzoek op te zetten (samen met onderzoekers uit Ghana en Burkina Faso), maar zij zijn daarbij volledig onafhankelijk.
a.j.dietz@uva.nl, a.f.m.zaal@uva.nl